

GYŰJTŐ: KOVÁCS ATILA

GYŰJTÉS IDEJE: 1983

TART.: EGY KALAPOSCALAI TÖRTÉNETE

10 lap

TÖLTŐRŐLŐ MUTATÓ: GURGÓ

SZAKMUTATÓ: XV. A

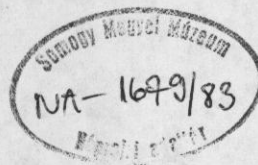
PAPÍRPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRŰZET

ÁTVEVÉSE AZ ~~EG~~ NA-66/83 -as TÉTELE ALÓL

EGY KALAPOSCSALÁD TÖRTÉNETE

Készült: 1983-ban

Készítette:

Kovács Attila
gimn. tan.

Bevezetés

Egy volt csurgói kalaposmestert látogattunk meg a minap. Novák Erzsébetnek már a dédapja is kalapos volt. Azért látogattuk meg, hogy megismerhessük egy kihalóban lévő mesterség, a kalaposmesterség fortélyait, s hogy az elmondottak alapján bepillantást nyerhessünk egy iparoscsalád múltjába, életébe.

Erzsi néni nagyon értékes adatközlőnek bizonyult. Fontos adatokat, történeteket tudunk meg tőle. Ezeken kívül néhány fényképet is mutatott a családról. Humoros, ízes történeteit szívesen hallgattuk. Elbeszélésekor számot adott tájékozottságáról. A "vénkisasszony" - mivel máig sem választott társat magának -, még ma is életvidám, gyermekarcú néni. Vidáman emlékezik arra, mikor még "csipkehúsú" fiatal lány volt. Egyébként életkora 58 év, amiből könnyen letagadhatna néhányat.

A család

A csurgói kalaposüzletet Novák Erzsébet dédapja, Novák Mátyás alapította 1872-ben. Nyolc év múlva fia, Pál vette kezébe az üzletet. Róla egyébként fotó is készült. A kép alatt ez olvasható: "Novák Pál kalaposmester barátai társágában". A barátok szintén iparosemberek voltak. Pál mester egyébként a kép közepén foglal helyet. A fénykép a századforduló környékén készült. Novák Pál utóda a harmincas évekig foglalkozott kalapkészítéssel, ezután ugyanis már csak javítást és eladást vállalt. Édesapja halála után Novák Erzsébet vette át az üzlet irányítását. Ő volt a kalaposüzlet utolsó tulajdonosa. Az államosítás után - amelyről majd egy későbbi fejezetben lesz bővebben szó -, a csurgói Napsugár KTSZ dolgozója lett, kézimunkás. Innen is ment nyugdíjba néhány évvel ezelőtt.

A kalapkészítés

Kedves adatközlőnk annak ellenére, hogy ő is már csak hal-
lomásból ismerte a kalapkészítés fortélyait, részletesen
beszélt nekünk róla.

A nyersanyagot a parasztoktól, "falusi emberektől" vásárol-
ták. A kalap legfontosabb része a kalapkúp, a "tomp". Ez vad-
nyúlszőrből / a házinyúl szőre kalapkészítésre alkalmatlan /
és birkagyapjából készült. Nagyon nehéz munka volt. A mes-
ter több inast, segédet foglalkoztatott. Ahány kalapossegéd
készítette a nyúlszőr gyurmát, annyi gyúródeszkát és nyújtó-
fát készítettek elő a tompkészítéshez. Eközben egy üst forró
vízhez arányosan vitriolajat keverték. Egy kalapmennységű
nyúlszőr-gyurmát gyúródeszkára tettek, s egy bögre vitrio-
lajjal kevert vizet öntöttek rá, hogy a kapott anyag jól
gyúrható legyen. Az összedolgozott anyagot egyenlő arányban
kúp - szénaboglya - formára gyúrták. A tompot fából készült
kalapformára húzták rá. A kalapkúpot addig húzták, nyújtot-
ták, míg a szélét fel nem lehetett hajtani az ún. rasznira.
A raszni többféle méretben fából készült. A kalapokat azu-
tán fejformákon méretre szabták, a legnagyobb méret 62-es
volt. S ezzel lényegében be is fejeződött a kalapkészítés
legfontosabb munkafolyamata.

A vasalástól a tisztításig

A tomp elkészült tehát. A következő fontos művelet a vasalás volt. Az utolsó emlék a kalapkészítő műhelyből egy öntöttvas vasaló. A tompot vizes ruhával lefedett vasalóra helyezték, s így a gőz átjárta a kúpot. A vasalót függőlegesen tűzbe állították, s keményfa paraszával rakták körbe. Áttüzesítve lehetett használni. A gőzfejlesztés érdekében vizes ruhával fedték be. A gőz által meglágyított tompot tetszés szerinti méretre lehetett formálni. A kalapot háromszor kellett vasalni - 24 óránként.

A vasalás után az új kalapra keményítés várt. A kalapkúpok keményítéséhez gumidragonos keményítőt használtak. Ez szemcsés anyag volt, melyet vízben oldva, puha kefével kentek fel a kalapra. 24 órán át szárították.

A kalap díszítéséről egyes emberek foglalkozására is következtetni lehetett. A vadászoknak, "erdei embereknek", makkos zsinórral díszítették kalapjukat. A drágább kalapok belseje selyemből készült.

A harmincas években, - mint már említettem - befejezték a kalapkészítést Novákék, s ezután már csak tisztítással és tágítással foglalkoztak. Tágítani mind gőzölve, mind pedig szárazon lehetett a kalapot. Szárazon 1/2-, 1 cm-es tágításokat végeztek, gőzölve viszont nagyobb méretre is tágíthattak.

A kalaptisztításra nagy szükség volt, mivel a kalap belseje a használatból alaposan bezsírosodott. A tisztítandó fejfedőt beszappanozták és egy kefe segítségével egy hokedlin megtisztították, majd öblítették. Ezután újból vasalták. Természetesen dragonozni is újra kellett, másként a megújult kalap "latyhadtá" vált volna.

Az iparosok életéből

A háború előtt, a harmincas években komoly hagyományokkal rendelkező társadalmi szervezetek működtek. Csurgón leventemozgalmi-, cserkészmozgalmi-, frontharcos-, iparos-szervezetek tevékenykedtek. Ezek különféle rendezvényeket, bálakat szerveztek az iparos színházban /ma kultúrház/. Ezt a csurgói iparosok építették, s anyagilag is hozzájárultak építéséhez. Az iparosok legfontosabb ünnepe Szent Flórián napja volt, ő a kalaposok védőszentje. Tiszteletére minden évben május 4-én az iparosok színházában bálakat rendeztek, amelyeket minden társadalmi réteg látogathatott. A szervezetek báljain csak belépővel lehetett megjelenni. Csurgón két nyomda volt, a belépőket is ezekben nyomtatták. A bálokban a férfiak fekete öltönyben, fehér kesztyűvel a kezükön, a nők estélyi ruhában táncolták a kor kedvelt táncait, a keringőt és a tangót.

Az államosítástól napjainkig

A felszabadulás után néhány évvel az üzlet vezetését Novák Erzsébet vette át. Ebben az időben a vezetés /Rákosi-rendszer/ hibái miatt sokat szenvedett a lakosság. Napirenden voltak a vagyonek kobzások, elhurcoltatások.

"Akinek nem tetszett a pofája, azt egyik napról a másikra elvitték a "délibábos Hortobágyra" - emlékezik Erzsébet néni. Csurgóról először a kocsmárosokat és a jómódú családokat vitték el. Az ügyvédi tanács elnökét gyerekeivel és feleségével együtt hurcolták el.

A nagybirtokokat felosztották, a 4-5 szobás házakat államosították. A húsz holdnál nagyobb birtokkal rendelkezőket kuláklistára vették.

Az államosítást a csurgói kalaposüzlet sem kerülhette el. A Belkereskedelmi Minisztériumtól ajánlott levelet kaptak, melyben az állt, hogy az üzletet kötelesek 24 órán belül kiüríteni, s a helyi szövetkezet rendelkezésére bocsátani. A gépelt felajánlást, - melyet Erzsébet néni húga készített el - szívszakadva nyújtották be. A szövetkezet stráfkocsija a kis üzlet egész berendezését elszállította. Csak egy kalapvasaló maradt és az üres szoba. Kép sem maradt az üzletről. Novák néni ezután kénytelen volt a szövetkezetnél munkát vállalni, hogy megélhetését biztosítsa.

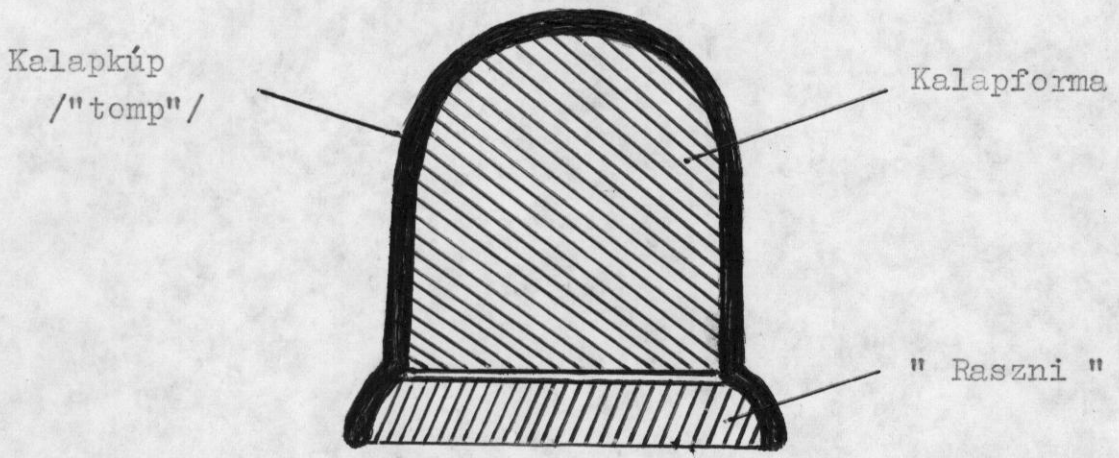
Most, 1983-ban ez a véleménye a kisipar helyzetéről az egykori kalaposmesternek: -Ma a kisipar éppen fellendülőben van, mert az apró javítások elvégzése a szövetkezeteknek nem kifizetődő.

Igaza van.

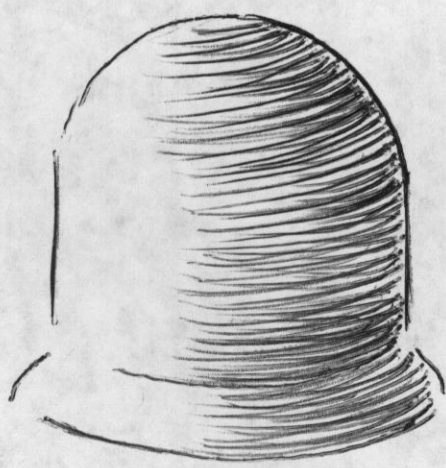

60-83

Melléklet a kalapkészítés c. fejezethez.

1. ábra A kalapkészítés fő fázisa / metszet /

2. ábra Látszati kép

